

Տակաւ մուծին կը տարափի տրտմացող
Հոսանքը լուռ. կ'ալեծեփին ալ հայցող
Ձայներ հոգւոյս ճամբաներէն գուլակուած.
Հասկընայի բառ մը, նքման գրկաբաց
Սիրելիք մը ժըպիտին լուսաշող...

Ու բանար մէկը սենեակին դուռն հիմա,
Ձայն տար ինծի, սիրտըս ուժգին սրտին վրայ
Սեղմէր անհուն, արտասուագին կարօտով,
Ո՛վ պիտի գայ որ կը սպասեմ դուռին քով.
Յեւրտ մեղեսիկ, լուսինն է որ կը զոդայ...

Ձմեռ, աղշիկ ձիւնի. կանչողն է դուրսէն
Հովը: Ժամերը գաղտնօրէն կը հիւսեն
Իրենց պըսակը վարդերով թախիծի,
Որոնց բոյրէն կը զգամ դառնալը ինծի
Յիշատակի մ'Անցեալին մութ ազօսէն...

Ու խոնարհած անոր վըրայ, զերդ ձմեռ
Օր մը տունին պատուհանէն տըղաներ
Կը նային դուրս՝ ձինսպարփակ դաշտերուն.
Կը տեսնեմ զէմքս որ կը ժպտի սարսուռուն
Արցունքներու մէջ ուր սիրտըս գինով էր...

Գիշեր. լուսնի պարտէզ կապոյտ ու ներմակ,
Հոգիս ծաղիկ մ'էր, քաղցը Վիշաղ միակ
Ձարգարելու համար խորհուրդը կեանքին.
Ալ երազներն անյուսօրէն կը ծաղկին,
Ու կը թօշին շուտով ամօգոյն լուսնին տակ...

Առանձնութիւն սրտի բաժակ որ լեցուն
Է արցունքով արեցումի. զոգզոյուն
Շրթունքներով կը մօտենամ ես անոր.
Ինչպէ՛ս վառել կրակը, վառել՝ ամէն օր,
Որ շըմբոսի, ո՞վ էրազի մերկութիւն...

Դեռ կը շողան կայծեր, մութին մէջ՝ կարմիր.
Հրաճ է, եկուր հոգիս, ալ մի՛ վարստիր.
Այրէ՛ թեւերդ անոնց մեռնող արեւէն,
Ու թէթեռնիկ մը ցայգահէ, լուսեղէն,
Դէպի աստղերը կարօտով բարձրացիր...

Լուռ է հովին երգը դուրսէն. ու միայն
Տունին մէջէն աղբիւրին լացն, իրիկուան
Աղօթքի պէս, կը թախանձէ մեղօրօքէն...
Հրաշքը սուտ էր. ակուսի՛ն ցուրտ մոխիրէն
Կը պատանքուի տրտմայածիկ լուսերկան...

ԱՐՄԵՆ ԵՐԵՎԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Louis Mariès, Le DE DEO d'Eznik de Kolb,
connu sous le nom de «Contre les sectes»,
Paris (1924 էջ 213):

Քոլորովին նոր հայագէտ մ'է՛ Mariès, որ իր այս
առաջին բաւական ընդարձակ գործով կը մտնէ
հայագիտութեան ասպարէզը: Նա կ'ուսումնասի,
ըէ մանրամասն ամէն խնդիր՝ որ կը վերաբերի
Եզնիկի փոքրիկ, բայց նշանաւոր գործին: Առա-
ջին տեղը կը բռնէ Եզնիկի աղբիւրներու խնդիրը:
Mariès ասոնց թիւը կը հասցնէ 15, որոնց վրայ
ապագային թերեւ անւանան ուրիշները: Իր
ուսումնասիրութեան այս մասը կ'եզրակացնէ
հետեւեալ բառերով. «Եթէ նոյն իսկ կարելի
լինի ապացուցանել թէ Եզնիկի գրութեան մէջ
չկայ մի հատիկ զար՝ որ իրեն վերաբերի, այնու
ամենայնիւ Եզնիկը յաւիտեան անոր ճարտա-
բապետն է: Այս փոքրիկ շինութեան գծերուն
պարզութիւնը եւ համարձակութիւնը կը դնեն
զինքը նոյն դարու ոչ միայն հայ, այլ եւ յոյն
շատագովական գրականութեան ամենակարեւոր
կառուցածքներու շարքը» (էջ 93):

Գրքին երկրորդ մասին մէջ Mariès կը քննէ
այն ձեռագրական սխալները, թերթերու տեղա-
փոխութիւնները եւ պակասները՝ որոնք նկա-
տուած են զանազան քննիչներու կողմէ: Այստեղ
զխաւորապէս կը յիշէ եւ մանրամասն կը քննէ
իմ առաջարկութիւններս. ինքը կ'ընդունի իմ 33
սրբագրութիւններս. բայց իմ այն նկատողու-
թիւնս թէ Եզնիկ գրած էր նաեւ ամբողջ գիրք
մը Պղատոսի մասին, որ յետոյ կորսուած է,
սխալ կը համարէ: Սխալին բուն պատճառը կը
համարէ այն՝ որ ես առած եմ Վենետիկ տպագրու-
թեան 241րդ էջը, մինչդեռ եթէ բուն ձեռագ-
րին առած լինէի, այս եզրակացութեան չպիտի
հասնէի: Բայց ձեռագիրը այս երեսիւն մէջ Վե-
նետիկ տպագրուեմ տարբերութիւն չունի: Դրժ-
բախտ կէտ մը չարաչար մոլորեցուցեր է Ma-
riès-ը: Եւ մի ինչ զոր առաւել անճառ համարի
Պղատոսն. — վերջին բառին համար իմ ձեռագ-
րական համեմատութեան մէջ գրած եմ «դ տո-
ղամբնում»։ հայերէնին ոչ շատ վարժ հայա-
գէտը դատ տաւոր կարդացեր է դա եւ կարծեր է
թէ ձեռագրին մէջ գրուած է զՊղատոսն. ապա
«առաւել զՊղատոսն» հասկցեր է «առաւել քան
զՊղատոսն» եւ ենթադրեր է թէ այդ «առաւել

քան զՊղատոնն» անձն ըլլայ Մարկիոնը, որով ինչ որ ըսած է Եզեիկը Պղատոնի մասին, այդ բոլորը Mariès կը հասկնայ Մարկիոնի մասին: Mariès-ի մէկ ուրիշ սխալն ալ այն է որ հասարակ զոր բառը կը թարգմանէ հորոհ համար, Մէկ տողի մէջ այսքան սխալ կարողաւ է այս, քան սխալ թարգմանելէ յետոյ, ի հարկէ սխալ արդիւնքի պիտի հասնէր: Ես Եզեիկի յիշեալ հատուածը իմ և Mariès-ի բացատրութիւններով հանդերձ ցոյց տուի անձամբ Աբեղեանին, Մանանդեանին, Հ. Ակինեանին, Շահազգիին, Խաչատրեանին և Ալզալէզեանին, որոնք մեր լաւագոյն հայագէտներն են Երևանի մէջ և բոլորն ալ հասկցան այնպէս, ինչպէս ես եմ հասկցած: Հետեւաբար հիմայ ալ կը պնդեմ՝ որ Եզեիկը գրած է ամբողջ գիրք մը Պղատոնի դէմ, որմէ կը ծնան միայն վերջին վեց տողերը:

Mariès-ը կողմէ նոր սրբագրութիւններ ալ կ'առաջարկէ Եզեիկի մէջ. օրինակ՝ էջ 6. գի մի՞ մթաբոն՝ որ զբօք շողայցենե... կը կարդայ չաղախ իցեն: Այսպիսի ընթերցուած մը հայերէն չէ: Բայց պէտք է յիշեցնել հայագէտին, որ Ասկեդարեան հայերէնով շողայ կը նշանակէ պարգապէս «Երեւալ»։ ան հերկու օրինակ.— Թեւ պէտ շողայր, ոչ իշխեաց մտանել. Ասկ. Պօղ. Ա. էջ 412. Զի՛նչ արգել իցէ հոգւոյն սրբոյ գաւ և շողալ գմեօք. և ոչ միայն վարպար եկեալ շողայցէ, այլ և լցուցանիցէ զսիրտս մեր (անդ, էջ 868):

Ուրիշ տեղ մը (էջ 178) «զգայականացն անշընչից» կը սրբագրէ գկայական ամեն անշընչից (անշընչները հաստատեց). բայց հայերէնի ամենանշնչին ճաշակ ունեցողը կ'ըսէ՝ որ ասիկա ոչ միայն հայերէն չէ, այլ և կարծեմ ոչ մէկ լեզու չէ: (կայական ածական է և ոչ գոյական, յետոսկեդարեան բառ է և Եզեիկի ժամանակ չկար, ամեն անշընչներու համար չի գործածուիր, այլ րեղի իսկ անշընչից հայցական չէ, այլ սեռական տրական):

Հ. ԱՆՈՒՆԻՍԿ

Զ Ա Ի Ե Շ Տ

ԱՊՈՒ ԳԱՍԵՄԻՆ ՀՈՂԱԹԱՓՆԵՐԸ

(Շար. տես Բազմ. 1926 էջ 150)

ՀԱՆՆԻՍ ԵՐԿՐՈՐԻ

Գործողութիւնը կը կատարուի Ապու Գասըմի տամ մէջ:

Հայտար. — Զէ, չէ, չափազանցութիւն չէ ըսածս. աւանին մէջ ամենուն բերանն է քու ազահութիւնդ, Ապու Գասըմ. ամէն տեղ կը խօսին ու կը խնտան մանաւանդ այլանդակ հողաթափներու վրայ: Մէկ հատիկ աղշկանդ էրիկն եմ, ուր որ գիս տեսնեն՝ մատով իրաւուն կը ցուցնեն ըսելով. «Ահա Ապու Գասըմին փեսան»։ ամօթէս գետին կ'անցնիմ՝ երբ զքեզ Մահտի Աիւլէմանին հետ կը բաղդատեն և անկէ պակաս կծծի ու փնդի չէ, կ'ըսեն:

Գասըմ. — Ի՛նչ, Հայտար բէկ. գիս այն գար. չելին հենց կը բաղդատեն:

Հայտար. — Եւ իրաւունք ալ ունին, քանի որ այն այլանդակ հողաթափները մէկդի չենտեսն և տեղը մարդու վայել զոյգ մը կօշիկ չգնեն, վրազ զլուխդ աւելի մաքուր պահելու հոգ չտանիս, մէյ մը բաղնիք չերթաս չլուացուիս...

Գասըմ. — Բայց գիտես, բէկ, որչափ ծախքի կը նստի այդ ըսածներդ. նոր զգեստ, նոր կօշիկ, բաղնիք, նոր զլխաթի, դեռ չգիտեմ ի՛նչ, ամուսնան մը եկամուտս պէտք է փճացը. նեմ այդ աւելորդ զարդարանքներուն համար:

Հայտար. — Աւելորդ զարդարանք, ի՛նչ որ ամենակարեւոր են թէ առողջութեանդ և թէ մարդկանց մէջ չենքով չնորճով մտնելու և ամենուն ծաղրի նիւթ չըլլալու համար: Ապու Գասըմ, իրաւ կ'ըսեմ, շատ կը զարմանամ. դուն առաջ՝ այսչափ ազահ չէիր՝ քանի որ շատ հարստացած չէիր. ամէնքը կը պատուէին զքեզ և ամէն տեղ զովեստներ միայն կը լսէի վրայօթը. քանի աւելի հարստացար՝ այնչափ աւելի սկսար ազահնալ: Աղշիկը ինծի տուիր, որովհետեւ յանձն առի առանց օժտի հետը կարգուիլ, հարսնիքին համար հարկաւոր եղած ծախքերն ալ ես ինքս ընելով. որովհետեւ զինքը կը սիրէի՝ ինչպէս հիմայ ալ կը սիրեմ ու գոհ եմ... Եթէ այնպէս ըրած չըլլայի՝ խեղճը գուցէ մինչև օրս առանց ամուսնի՝ տանք մէջ պիտի պատուէր՝ վրադ բեռ մտալով:

Գասըմ (աւանդած). — Հայտար Զէքի, աղջիկս քեզի պէս պատուաւոր և առատաձեռն մէկուն տալուս վրայ զոյջացած չեմ. բայց եթէ քովս մնար՝ ինծի բեռ մը չըլլալէս գատ՝ մեծ չահ ալ կ'ունենայի, որովհետեւ իրեն տեղ ստի՝ պուեցայ խնամակալ կին մը բռնելու՝ տանը հարկաւոր ծառայութիւններն ընելու համար, մինչդեռ աղջիկս իր հանգուցեալ մօրը պա.